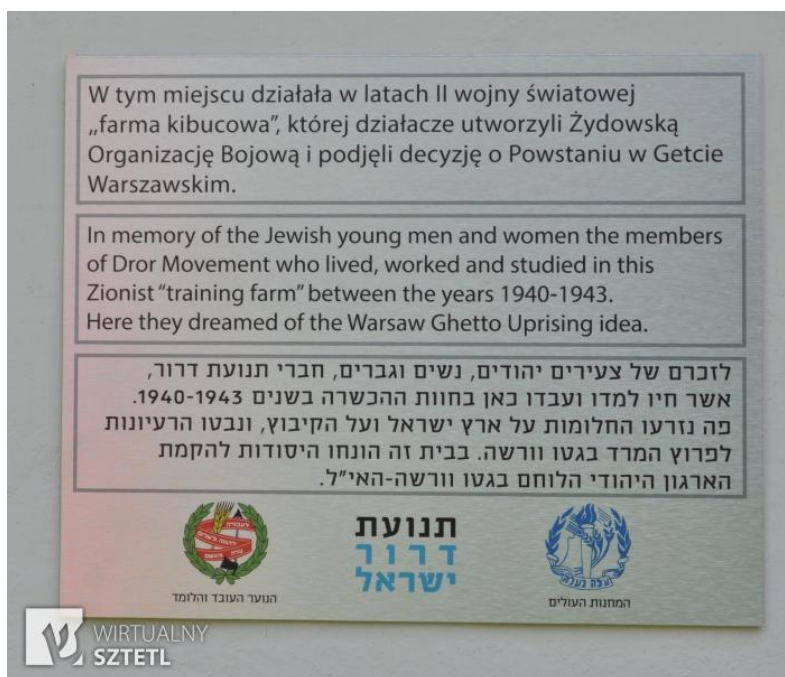

Tablica upamiętniająca konspiracyjną farmę kibucową

ul. Bernardyńska 1

Tablica odsłonięta 23 marca 2013 r.

W uroczystości odsłonięcia tablicy uczestniczyło ponad 300 licealistów z Izraela, zrzeszonych w młodzieżowym ruchu Hanoar Haoved Vehalomed (federacji młodzieży pracującej i uczącej się).

Gospodarzem ceremonii był Marek Karpiński, wnuk Wojciecha Zatwarnickiego, który – jako właściciel gospodarstwa ogrodniczego na Czerniakowie - zatrudniał u siebie Żydów w czasie II wojny światowej.

Tabliczka przyklejona na frontowej elewacji dworku na Czerniakowie upamiętnia nie tyle pracę Żydów w gospodarstwie Zatwarnickiego, co działalność konspiracyjną, którą prowadzili za jego przyzwoleniem w formie farmy szkoleniowej. Na tabliczce czytamy:

W tym miejscu działała w latach II wojny światowej „farma kibucowa”, której działacze utworzyli Żydowską Organizację Bojową i podjęli decyzję o Powstaniu w Getcie Warszawskim.

Poniżej polskiego napisu widnieje jego tłumaczenie na angielski i hebrajski.

Okres przed wojną

Wojciech Zatwarnicki w 1922 kupił folwark Czerniaków, gdzie prowadził innowacyjne gospodarstwo ogrodnicze oraz szkolenia dla studentów Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego pod patronatem Ministerstwa Wyznań Religijnych i

Oświeceni Publicznego. Do pracy w majątku sprowadzał specjalistów z Moraw, Niemiec i Szwajcarii.

Prowadził pionierskie hodowle m.in.: szparagi, rabarbar, cebula (w wielu odmianach), kalafior, karczochy i chrzan włoski. Założył także mleczarnię.

Okres wojny

W roku 1940 w Czerniakowie założono Farmę Chalucową - szkoleniowe gospodarstwo rolne prowadzone przez Żydów z warszawskiego getta związanych z ruchem He-Chaluc (także hehaluc, hechaluc, hebr. חילוח – pionier, osadnik) – żydowska organizacja młodzieżowa).

Farmę założono w wyniku porozumienia Icchaka Cukiermana z Wojciechem Zatwarnickim, do ich spotkania doszło za pośrednictwem Israela Sudowicza, kierującego Towarzystwem Popierania Rolnictwa w warszawskim getcie.

Farma dała schronienie Żydom, zwanych od nazwy ruchu pionierami, była miejscem godnego życia dla wielu Żydów w latach 1940–1942, a także po powstaniu w getcie warszawskim. Wykonywana praca była też źródłem dochodu i pożywienia

W okresie największych wywózek z getta, w lipcu i sierpniu 1942 roku na farmie przebywało 140-170 pionierów

Było to jedyne miejsce po aryjskiej stronie warszawskiego getta, w którym Żydzi mogli długo pracować, uczyć się uprawy roli, tańczyć, spotykać się i – co najważniejsze – swobodnie organizować podziemne operacje przeciwko Niemcom.

Farmę wykorzystywano bowiem także jako bazę dla pracy konspiracyjnej, było to bezpieczne miejsce dla łączników wchodzących do getta lub je opuszczających, w tym na spotkania z przedstawicielami AK i AL.

Odbывały się tutaj również konspiracyjne spotkania między Żydami a Polakami.

Na farmie Mordechaj Tenenbaum organizował komórki samoobrony (działał on pod pseudonimem „Tamarow” w antyhitlerowskiej organizacji żydów polskich w Wilnie, Białymstoku i Warszawie, skąd wrócił do Białegostoku. Tam stanął na czele powstania żydów przeciwko Niemcom (16–20 VIII 1943) i został zamordowany po likwidacji powstania).

Tutaj w drugim tygodniu „Wielkiej Akcji” wysiedlania żydów – 28 lipca 1942 r., syjoniści z ruchu chalucowego utworzyli Żydowską Organizację Bojową. Nie udało im się porozumieć z innymi ugrupowaniami politycznymi w getcie, więc początkowo

mieli nawet pomysł, by nazwać się Syjonistyczną albo wręcz Chalucową Organizacją Bojową.

Tutaj także zapadła decyzja o powstaniu w getcie warszawskim,

Wśród najbardziej znanych działaczy żydowskiego ruchu oporu, którzy bywali na czerniakowskiej farmie chalucowej w czasie wojny, trzeba wymienić współinicjatora powstania i sekretarza generalnego ruchu He-Chalutz Icchaka Cukiermana, oraz pochodzącego z Czerniakowa, organizatora słynnej akcji wyprowadzenia grupki Żydów z getta, Kazika Ratajzera.

Niemcy w listopadzie 1942 zlikwidowali farmę i nakazali pionierom powrót do getta, powróciła tam już dobrze zorganizowana 83-osobowa grupa chaluców, którzy nie doświadczyli grozy deportacji. Większość z nich z czasem zaliczyła szeregi Żydowskiej Organizacji Bojowej.

Farmę chalucową w Czerniakowie zamknięto w grudniu 1942 roku.

Działalność konspiracyjna była prowadzona przy milczącej zgodzie Zatwarnickiego i jego zarządcy folksdojczka. Było niemożliwe, żeby nie zauważyli oni dziewcząt przyjeżdżających nocą i opuszczających farmę o świcie; Było niemożliwe, aby nie zdawali sobie sprawy z tego, co się dzieje na farmie. tam działa. Poza wszystkim pionierzy mieli pełne zaufanie do Zatwarnickiego, który poinformował pionierów, że w przypadku dowiedzenia się o zagrożeniu, ostrzeże ich i umożliwi ucieczkę na pola.

Okres po wojnie

Gospodarstwo Wojciecha Zatwarnickiego przestało istnieć. W dworku mieszkał m.in. znany architekt Zbigniew Karpiński, projektant wielu budynków w Warszawie, w tym Ściany Wschodniej przy Marszałkowskiej, a prywatnie zięć Zatwarnickiego.

Pamiętką po kwitnym gospodarstwie jest odnowiony dvorek oraz znajdująca się w pobliżu betonowa budowla. Otoczone potężnym murem zagłębienie terenu to dawny magazyn lodu. Jego wnętrze ma wielkość nawy sporego kościoła. W czasach Zatwarnickiego przynoszono tu lód z Jeziora Czerniakowskiego i przechowywano w odpowiednich warunkach, a następnie dostarczano do warszawskich sklepów i restauracji.

Deportacje i powstanie przeżyli nieliczni z przebywających na farmie, niektórzy spośród nich zakładali później w Izraelu Kibuc imienia Bojowników Gett (Lochamej Hagetaot). Tam przechowywano pamięć o farmie.

Zdjęcia

<http://sadyba24.pl/template-features/item/925-100-procentowy-polski-szlachcic-kt%C3%B3ry-marzy%C5%82-o-palestynie>

Icchak "Antek" Cukierman (na dole po lewej i ostatni po prawej stronie) wraz z towarzyszami z kibucu-farmy nad Jeziorkiem Czerniakowskim w roku 1943

<http://sadyba24.pl/wiadomosci/item/219-upami%C4%99tnili-miejsce-marze%C5%84>

Uroczystość zawieszenia tabliczki pamiątkowej

Piśmiennictwo

1. <https://sztetl.org.pl/pl/miejscowosci/w/18-warszawa/116-miejsca-martyrologii/52337-konspiracyjna-farma-he-chaluc-ul-bernardynska-1>
2. <http://www.kolejkamarecka.pun.pl/post.php?tid=1667&qid=24464>
3. https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojciech_Zatwarnicki
4. <https://whu.org.pl/2015/01/26/bernardynska-1-zabytkowy-dworek/>
5. <http://sadyba24.pl/wiadomosci/item/219-upami%C4%99tnili-miejsce-marze%C5%84>
6. <https://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/1,89378,5193535.html>
7. http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.hdl_11089_10697/c/11-173_186-Ulanowski.pdf
8. http://warszawa-stolica.pl/stolice-archiwum/stolica-cala-2012/Stolica_3-12-ok.pdf